

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:1980/27

Karar Sayısı:1981/9

Karar Günü:27/1/1981

Resmi Gazete tarih/sayı:2.4.1981/17298

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN: Danıştay 8. Dairesi.

İTİRAZIN KONUSU : 8/3/1950 gün ve 5590 sayılı Yasanın 57. maddesinde yer alan (mahiyetleri ve nevileri tüzükte gösterilecek hizmetler karşılığı alınacak ücretler), (tescil ücretine ait meclisçe tanzim olunacak nispet tarifesi bakanlıkça tasdik olunur) ve (aynı muamele için yalnız bir taraftan tescil ücreti alınır) yolundaki hükümleri Anayasa'nın 61 inci maddesinde aykırı görülmüş, Anayasa'nın değişik 151. maddesine dayanılarak iptalleri için Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmuştur.

I - OLAY :

İstanbul Ticaret Borsası, bir anonim ortaklıktan, ithal ettiği soya yağının 5590 sayılı Yasanın 52. ve bu Yasanın uygulamasına ilişkin 3/13070 sayılı tüzüğün 38. maddeleri hükümleri uyarınca borsaya kayıt ettirilmesini ve anılan yasanın 57. maddesine dayanılarak borsa meclisçe düzenlenip, Ticaret Bakanlığı' nca onaylanmış nispet tarifesine göre ve borsa yönetim kurulunca alınan kararla tescil ücretinin yatırılmasını istemiştir. İthalâtçı ortaklık bu karara karşı, Danıştay'da dava açmış ve Borsa Yönetim Kurulu kararının dayanağı olan 5590 sayılı Yasanın 57. maddesinin Anayasaya aykırılığını öne sürmüştür. Anayasaya aykırılık savını ciddi bulan Danıştay Sekizinci Dairesi, 5590 sayılı Yasanın 57. maddesinde yer alan (mahiyetleri ve nevileri tüzükte gösterilecek hizmetler karşılığı alınacak (ücretler) ve (tescil ücretine ait meclisçe tanzim olunacak nispet tarifesi bakanlıkça tasdik olunur) ve (aynı muamele için yalnız bir taraftan tescil ücreti alınır) biçimindeki hükümlerinin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmasına ve bu konuda verilecek karara değin davanın geri bırakılmasına 12/12/1979 gününde karar vermiştir.

III - YASA METİNLERİ :

1 - İtiraz konusu Yasa hükmü :

11/3/1950 günlü, 5590 sayılı " Ticaret ve Sanayi Odaları" , " Ticaret Odaları" , " Sanayi Odaları" , " Ticaret Borsaları" ve " Ticaret ve Sanayi Odaları" , " Ticaret Odaları" , " Sanayi Odaları" ve " Ticaret Borsaları" Birliği Kanunu'nun itiraz konusu hükümleri de içeren 57. maddesi şöyledir :

" Madde 57 - Mahiyetleri ve nevileri tüzükte gösterilecek hizmetler karşılığı alınacak ücretler ve borsa yönetim kurullarınca onanacak vesikalardan alınacak tasdik harcı ve verilecek diğer vesikalardan alınacak harçların miktarları yönetim kurullarınca teklif, meclislerce tasdik olunur. Ancak tescil ücretine ait meclisçe tanzim olunacak nispet tarifesi Bakanlıkça tasdik olunur.

Aynı muamele için yalnız bir taraftan tescil ücreti alınır."

2 - Dayanılan Anayasa kuralları :

" Madde 61 - Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi, resim ve harçlar ve benzeri malî yükümler ancak kanunla konulur. Kanunun belli ettiği yukarı ve aşağı hadler içinde kalmak, ölçü ve esaslara uygun olmak şartıyla, vergi, resim ve harçların muafiyet ve istisnalarıyla nispet ve hadlerine ilişkin hükümlerde değişiklik yapmaya, Bakanlar Kurulu yetkili kılınabilir."

IV - İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 15. maddesi uyarınca Şevket Müftügil, Ahmet H. Boyacıoğlu, Rüştü Aral, Muammer Yazar, Âdil Esmer, Nihat O. Akçakayalıoğlu, Nahit Saçlıoğlu, Hüseyin Karamüstantikoğlu, Kenan Terzioğlu, Orhan Onar, Necdet Darıcıoğlu, İhsan N. Tanyıldız, Bülent Olçay, Yılmaz Aliefendioğlu ve Yekta Güngör Özden'in katılmaları ile 22/5/1980 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında sınırlandırma sorunu üzerinde durulmuştur.

Anlaşmazlığın muamele tescil ücretinden çıkmasına karşın maddenin buna ilişkin hükümlerinin yanında (mahiyetleri ve neveleri tüzükte gösterilecek hizmetler karşılığı alınacak ücretler) biçimindeki kuralın bütününe ilişkin bir sav öne sürülmüştür. Oysa bu davada bu kural yalnızca tescil ücreti açısından uygulanma durumunda bulunduğundan, bu kurala yönelik itirazın da " tescil ücreti" ile sınırlandırılması gerekir.

Böylece yapılan ilk inceleme sonunda eksiklik bulunmadığından 5590 sayılı Yasanın 57. maddesinde yer alan (mahiyetleri ve neveleri tüzükte gösterilecek hizmetler karşılığı alınacak ücretler) kuralının tescil ücreti ile sınırlı olarak, aynı maddedeki (tescil ücretine ait meclisçe tanzim olunacak nispet tarifesi Bakanlıkça tasdik olunur) ve (Aynı muamele için yalnız bir taraftan tescil ücreti alınır) biçimindeki hükümler hakkında esasın incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

V - ESASIN İNCELENMESİ :

İşin esasına ilişkin rapor, Danıştay 8. Dairesi'nin 12/12/1979 günlü, 604 sayılı başvurma kararı ve ekleri, iptali istenilen ve konu ile ilgili bulunan yasa hükümleri, dayanılan Anayasa kuralları ve bunlarla ilişkisi görülen yasama belgeleri ve öteki metinler okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A - 5590 sayılı Yasanın 32. maddesi, Ticaret Borsalarını, (Kanunda yazılı esaslar dairesinde borsaya dahil maddelerin alım ve satımı ve fiyatlarının tespit ve ilânı işleriyle meşgul olmak üzere kurulan tüzel kişiliği haiz kamu kurumlarıdır.) biçiminde tanımlamakta, aynı yasanın 33 üncü maddesinde de Ticaret Borsalarının, ticari ihtiyaçların gerekli kıldığı yerlerde Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'nca kurulacağı bildirilmektedir.

Sözü edilen yasanın 34. maddesi ise, borsaların görevlerini ayrıntılı bir biçimde göstererek saptamıştır. Borsaların kuruluş ve görevlerini kapsıyan söz konusu hükümler birlikte incelendiğinde, borsanın, " Anayasanın Üçüncü Kısmı'nın İkinci Bölümü" nün " C İdare" kesiminde yer alan, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına ilişkin 122. maddenin kapsamı içine girdiği açıkça anlaşılır.

Öteyandan bu yasanın 37. maddesi, ilke olarak, borsaya kayıt olma zorunluluğu getirmiş, 49. maddesi ile de borsalarda yapılacak günlük alım ve satımlar, atanacak bir komisyon tarafından ilgili Bakanlığın denetimine bağlı tutulmuştur.

Sözkonusu yasada borsaların, para ve para hükmündeki evrak, senet ve mallarına karşı suç işleyen, bilanço, zabıtname, rapor ve öteki her çeşit kâğıt ve defterleri üzerinde suç niteliğinde değişiklik yapan üyelerine, memurlarına ve diğer hizmetlilerine, devlet memurları

Esas Sayısı:1980/27

Karar Sayısı:1981/9

hakkındaki cezaların uygulanması öngörülmüştür. Anılan yasanın 74. maddesi, borsalara, üyelerine disiplin cezası vermek, 76. ve 77. maddeleri de para, zam ve cezaları uygulamak yetkisi tanımıştır.

Borsaların yukarıda bildirilen görev ve hizmetleri ve bağlı oldukları vesayet denetimi bakımından, kamu kurumu olduklarını göstermektedir. 5590 sayılı Yasanın 55. maddesi, borsaların gelirlerini saymış, (c) bendinde de (muamele tescil ücreti) bu gelirler arasında gösterilmiştir. 57. madde, muamele tescil ücretinin borsa meclisince düzenlenen ve Bakanlıkça onanan nispet tarifesine göre alınacağını saptamıştır. Bu Kanununun 37. maddesinin son fıkrasında belirtilenlerle, borsaya kaydolunmaları zorunlu bulunanların, borsaya dahil malların alım ve satımlarının borsaya tescil işlemi nedeniyle muamele tescil ücreti adı altında bir ödemede bulunmaları gereklidir. Taşıdığı bu anlam yönünden muamele tescil ücretinin, Anayasa'nın 61. maddesinin ikinci fıkrasında gösterilen benzeri malî yüküm niteliğinde bulunduğu açıktır.

Anayasa Koyucunun, vergi, resim ve harçlarla benzeri mali yükümler ancak kanunla konur ilkesini getirmekle, yükümlülük bakımından keyfi uygulamaları önlemek amacını güttüğü, yalnızca yükümlülüğün konusunun belli edilmesiyle ilgililere bir malî yüküm konmasını yeterli görmediği, malî yükümleri, matrah ve oranları, tarh ve tahakkuku, tahsil usulleri, yaptırımları ve zamanaşımı gibi çeşitli yönlerinin de yasada yer almasını ve yeterince belirlenmesini istediği açıktır.

Oysa itiraz edilen 57. maddede, yalnızca malî yükümün konusu olan tescil ücreti ve bunun yükümlüsünün belirtilmesiyle yetinilmiş; matrah, oran, yukarı ve aşağı sınırlar gibi unsurlara yer verilmemiştir.

Yasa maddesindeki bu esaslı eksikliğin ve boşluğun tüzük hükümleriyle doldurulmasına da olanak bulunmadığından, itiraz konusu 57. maddede yer alan (Mahiyetleri ve neveleri Tüzükte gösterilecek hizmetler karşılığı alınacak ücretler) kuralı, muamele tescil ücreti açısından Anayasa'nın 61. maddesine aykırı bir duruma düşmüştür. Bu nedenle bu hükmün tescil ücreti açısından iptaline karar verilmelidir.

Hüseyin Karamüstantikoğlu, Kenan Terzioğlu ve Yılmaz Aliefendioğlu bu görüşe katılmamışlardır.

B - İtiraza konu edilen (Mahiyetleri ve neveleri tüzükte gösterilecek hizmetler karşılığı alınacak ücretler) hükmünün tescil ücreti açısından iptal edilmesi karşısında aynı maddede yalnızca tescil ücretinden sözeden (Tescil ücretine ait meclisçe tanzim olunacak nispet tarifesi Bakanlıkça tasdik olunur) ve (aynı muamele için yalnız bir taraftan tescil ücreti alınır) yolundaki hükümlerin bağımsız olarak uygulanma niteliğini yitirecekleri açık bulunduğundan bu hükümlerin de bu nedenle ve 22/4/1962 günlü, 44 sayılı Yasanın 28. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca iptallerine karar verilmesi gerekmektedir.

C - Söz konusu hükmün tescil ücreti açısından iptali sonucu bir boşluğun oluşacağı ve böylece borsaların en önemli gelir kaynaklarından birini yitirecekleri, bu durumun kamu hizmetinin yürütülmesini aksatacak bir ağırlık taşıması nedeniyle, iptal hükmünün, Resmî Gazete'de yayımlandığı günden başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe konulması, Anayasa'nın değişik 152. ve 22/4/1962 günlü, 44 sayılı Yasanın 50. maddeleri hükümleri uyarınca yerinde bulunmuştur.

Ahmet Salih Çebi ve Yekta Güngör Özden üç aylık sürenin yeterli olduğunu, Nihat O. Akçakayalıoğlu bu konuda süre verilmesine gerek bulunmadığını öne sürerek kararın bu bölümüne katılmamışlardır.

VI - SONUÇ :

1 - 8/3/1950 günlü, 5590 sayılı Yasanın 57. maddesinde yer alan (mahiyetleri ve nevileri tüzükte gösterilecek hizmetler karşılığı alınacak ücretler....) kuralının 22/5/1980 günlü ilk inceleme kararı ile " tescil ücreti" açısından sınırlandırılarak incelenen kesiminin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline, Hüseyin Karamüstantikoğlu, Kenan Terzioğlu, Yılmaz Aliefendioğlu'nun karşıoylarıyla ve oyçokluğuyla,

2 - Yukarıda sözü edilen kuralın " tescil ücreti" açısından iptali kararı karşısında, aynı maddede yer alan (tescil ücretine ait meclisçe tanzim olunacak nispet tarifesi Bakanlıkça tasdik olunur) ve (aynı muamele için yalnız bir taraftan tescil ücreti alınır.) biçimindeki hükümlerin bağımsız olarak uygulanma olanağını yitirdiğinden 22/4/1962 günlü, 44 sayılı Yasanın 28. maddesinin son fıkrası uyarınca bu hükümlerin de iptaline oybirliğiyle,

3 - Muamele tescil ücreti, borsaların önemli gelirlerinden birini oluşturduğu ve iptal nedeniyle oluşan bu boşluk, gelirden yoksun bırakarak borsayı kamu hizmetini yerine getiremeyecek bir duruma düşürebileceği gözönüne alınarak, iptal hükmünün, Anayasa'nın değişik 152. maddesi uyarınca kararın Resmî Gazete'de yayımlanma gününden başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesine, Ahmet Salih Çebi ile Yekta Güngör Özden'in üç aylık sürenin yeterli olduğu, Nihat O. Akçakayalıoğlu'nun bu konuda bir süre verilmesine gerek bulunmadığı yolundaki görüşleriyle,

27/1/1981 gününde karar verildi.

Başkan Şevket Müftügil	Başkanvekili Ahmet H. Boyacıoğlu	Üye Ahmet Salih Çebi
Üye Ahmet Zeyneloğlu	Üye Adil Esmer	Üye Hakkı Müderrisoğlu
Üye Nihat O. Akçakayalıoğlu	Üye Nahit Saçlıoğlu	Üye Hüseyin Karamüstantikoğlu
Üye Kenan Terzioğlu	Üye Orhan Onar	Üye Necdet Darıcıoğlu
Üye	Üye	Üye

KARŞIOY YAZISI

İstanbul Ticaret Borsası, soya yağı ithal eden firmadan, bu yağların 5590 sayılı Yasa hükümlerine göre borsaya kaydettirmesini, yönetim kurulunca alınan karar uyarınca tescil ücretini yatırmasını istemiştir.

İthalâtçı ortaklık, bu kararın iptali için Danıştay'a başvurmuş, 5590 sayılı Yasanın kararla ilgili 57. maddesinin Anayasaya aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Danıştay 8. Dairesi, bu savı ciddi bularak, anılan 57. maddede yer alan (mahiyetleri ve neveleri tüzükte gösterilecek hizmetler karşılığı alınacak...), (tescil ücretine ait meclisçe tanzim olunacak nispet tarifesi Bakanlıkça tasdik olunur) ve (aynı muamele için yalnız bir taraftan tescil ücreti alınır.) hükümlerinin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmasına karar vermiştir.

22/5/1980 günlü toplantıda, 8/3/1950 günlü, 5590 sayılı Yasanın 57. maddesinde yer alan (mahiyetleri ve neveleri tüzükte gösterilecek hizmetler karşılığı alınacak ücretler....) kuralının " tescil ücreti" ile sınırlandırılarak, aynı maddedeki (tescil ücretine ait meclisçe tanzim olunacak nispet tarifesi Bakanlıkça tasdik olunur) ve (aynı muamele için yalnız bir taraftan tescil ücreti alınır.) biçimindeki hükümlerin esasının incelenmesine karar verilmiştir.

Anayasa'nın, " Vergi ödevi" kenar başlıklı 61. maddesinin birinci fıkrasında " Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.) denildikten sonra ikinci fıkrasında da " Vergi, resim ve harçlar ve benzeri malî yükümler ancak kanunla konulur." hükmü yer almıştır.

20/9/1971 günlü, 1488 sayılı Yasa ile Anayasa'nın 61. maddesi değiştirilmiş, birinci ve ikinci fıkralar olduğu gibi bırakılmış, üçüncü fıkra olarak " Kanunun belli ettiği yukarı ve aşağı hadler içinde kalmak, ölçü ve esaslara uygun olmak şartıyla, vergi, resim ve harçların muafiyet ve istisnalarıyla, nispet ve hadlerine ilişkin hükümlerde değişiklik yapmaya, Bakanlar Kurulu yetkili kılınabilir." hükmü getirilmiştir.

Bilindiği gibi, 5590 sayılı " Ticaret ve sanayi odaları" , " Ticaret odaları" , " Sanayi odaları" , " Ticaret borsaları" ve " Ticaret ve sanayi odaları" , " Ticaret odaları" , " Sanayi odaları" ve " Ticaret borsaları" Birliği " Kanunu" bu kuruluşların kuruluş biçimiyle görev ve hizmetlerini düzenleyen hükümler getirmiş, her kuruluşun özellikleri de bu yasada gözönünde tutulmuştur.

5590 sayılı Yasanın 57. maddesi şöyledir :

" Madde 57 - Mahiyetleri ve neveleri tüzükte gösterilecek hizmetler karşılığı alınacak ücretler ve borsa yönetim kurullarınca onanacak vesikalardan alınacak tasdik harcı ve verilecek diğer vesikalardan alınacak harçların miktarları yönetim kurullarınca teklif, meclislerce tasdik olunur. Ancak tescil ücretine ait meclisçe tanzim olunacak nispet tarifesi Bakanlıkça tasdik olunur.

Aynı muamele için yalnız bir taraftan tescil ücreti alınır." Bu yönü saptadıktan sonra, 9/7/1961 günlü, 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası karşısında, çok önce yürürlüğe konulan 5590 sayılı Yasa ile kurulan " Ticaret Borsaları" nın hukuksal durumunun ne olduğu üzerinde durmak gerekir.

Esas Sayısı:1980/27
Karar Sayısı:1981/9

Ticaret Borsaları, 5590 sayılı Yasanın 32. maddesinde, " kanunda yazılı esaslar dairesinde borsaya dahil maddelerin alım ve satımı ve fiyatların tesbit ve ilân işleriyle meşgul olmak üzere kurulan tüzel kişiliği haiz kamu kurumları" olarak tanımlanmıştır.

Anayasa'nın 122. maddesi uyarınca, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kanunla meydana getirilir ve organları kendileri tarafından ve kendi üyeleri arasından seçilir. İdare, seçilmiş organları, bir yargı mercii kararına dayanmaksızın, geçici veya sürekli olarak görevinden uzaklaştıramaz. Meslek kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

Yukarıda tanımı yapılan ve kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olduğu vurgulanan ticaret borsaları, mensuplarının hak ve çıkarlarını -kamu yararıyla bağdaşmak, buna ters düşmemek, koşuluyla- sağlamak ve geliştirmekle görevlidir.

Anayasa Mahkemesi, bir meslekî kuruluşun Anayasa'nın 122. maddesi kapsamına girip girmediğini saptarken kuruluş yasası, hizmetin niteliği, esasından hareket etmektedir. Kuruluş yasasında " kamu kurumu" tanımlaması varsa veya kuruluşun hizmet ve görevleri kamu hukuku, alanına giriyorsa o kuruluşun " kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu" olduğunu belirtmiştir. (Anayasa Mahkemesi'nin 24/3/1970 günlü, 1969/65 - 1970/16 sayılı kararı, RG. 21/7/1970 günlü, 13555 sayılı) Anayasa'nın 122. maddesinin gerekçesinde, " Bu madde çeşitli meslekî faaliyetlerin kanun tarafından kamu hizmeti düşüncesiyle, birer kamu tüzel kişisi olarak teşkilâtlandırılması halinde, bu gibi kamu kurumu niteliğindeki meslekî kuruluşların kendi işlerini yerinden idare esasına göre görebilmeleri ve seçilmiş organlarının da teminata bağlanmasını sağlamak için mahallî idareler hakkındaki hükümlere muvazi bir surette sevk edilmiştir." denilmektedir. Böylece, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kamu idaresi olan yerinden yönetim idarelerine koşut bir yönetime kavuşturulmak istenmesi de bu kuruluşlara idarî yapı içinde ayrı bir önem verildiğini göstermektedir.

Ticaret Borsalarının, ticarî gereksinmeler nedeniyle uygun görülen yerlerde Ticaret Bakanlığı'nca kurulacağı 5590 sayılı Yasanın 33. maddede açıklanmıştır. 34. maddede ise, borsaların görevleri şöyle sıralanmıştır: " a) Borsaya dahil maddelerin, borsada alım satımını tanzim ve tescil etmek; b) Borsaya dahil maddelerin her günkü fiyatlarını usulü dairesinde tesbit ve ilân etmek; c) Alıcı ve satıcının teslim ve tesellüm ve tediye bakımından vecibelerini, her tipin asgari vasıflarını ve muamelelerin tasfiye şartlarıyla fiyatlar üzerine müessir şartları, ihtilâf husulünde ihtiyarî tahkim usûllerini gösteren ve Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği'nin tasdikiyle tekemmül eden genel kaide ve hükümler vücuda getirmek; ç) Yurtiçi ve yurtdışı borsa ve piyasaları takip ederek fiyat haberleşmesi yapmak; d) Borsaya dahil maddelerin tiplerini ve vasıflarını tesbit üzere lâbaratuvar ve teknik bürolar kurmak ve kurulmuşlara katılmak; e) Sair mevzuatla ve Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'nca verilecek görevleri yapmak; f) Borsaya ait örf ve âdetleri tesbit ve ilân etmek."

Öte yandan, 49. madde ile borsalarda, günlük alım - satım muamelelerini ve fiyat dalgalanmalarını yansız bir denetim altında bulundurmamak üzere, Ticaret Bakanlığı'nca bir komiser bulundurulması koşulu getirilmiştir. Ayrıca, 74. maddede ise, üyelere disiplin cezası verebilme yetkisi tanınmıştır; 76. ve 77. maddelerde de para zam ve cezaları konusunda yetki hükümleri getirilmiştir. 80. maddede odalar, borsalar ve bunların birliklerinin Ticaret Bakanlığı tarafından teftiş ve denetime bağlı olduğu açıklanmış, 81. maddede ise, odalar, borsalar ve birlik paralarıyla para hükmündeki evrak, senet vesair malları aleyhinde suç işleyen ve bilanço, zabıtname, rapor ve diğer her çeşit kâğıt ve defter üzerinde suç niteliğinde değişiklik yapan veya bunları kasten yok eden uzuvlara dahil üyelerle, memur ve hizmetlilere devlet memurları hakkındaki cezanın uygulanması öngörülmüştür.

5590 sayılı Yasanın 37. maddesinde " Ticaret borsalarına dahil maddelerin alımı veya satımı ile iştirak edenler, buldukları yerin ticaret borsalarına kaydolunmaya mecburdurlar.

Bu mecburiyetlere riayet etmeyenlerin kayıtları borsalarca re'sen yapılır ve kendilerine tebliğ edilir.

Borsaya kaydolunan tacirlerin durumlarında vukua gelen, Ticaret Kanunu'na göre tescil ve ilân gerekli her çeşit değişikliklerin vukuundan itibaren bir ay içinde borsaya bildirilmesi mecburidir.

Borsaya kayıtlı maddelerin müstahsilleri veya âmilleri borsalara kaydolunmaksızın dahi, kendi mallarını satabilirler." hükmü yer almıştır. " Borsaya tâbi maddeler" başlığını taşıyan 52. maddesinde ise " Borsa kurulan yerlerde, hangi malların borsalarda alım ve satımının mecburi olduğu ve bunların en az miktarları, borsa meclisinin teklifi üzerine Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'nca tâyin ve tüzükte gösterilecek şekilde mahallerinde ilân olunur.

Borsanın bulunduğu yerin belediye hudutları içinde, borsaya dahil maddelerin en az miktarlarının üstünde kalan miktarının alım ve satımının borsa dışında yapılması yasaktır.

Bazı maddelerin en geç muamele yapıldığı günü takibeden ilk iş günü içinde borsaya tescil ettirilmesi şartıyla, borsa yerinin dışında alınıp satılmasına meclisçe önceden karar verilebilir. Ancak Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı borsalarca alınacak bu gibi istisnaî kararları kısmen veya tamamen, geçici veya daimi olarak yürürlükten kaldırabilir.

Borsanın bulunduğu yerlerdeki tacirlerle memleket içi veya dışındaki tacir arasında yazışma veya telefonla yapılan alım ve satım muamelelerinin borsadan geçirilmesi mecburidir.

Ancak bu kabil muamelelerde borsa tescil ücreti, akdın (kabul) ile tamam olduğu yerdeki tarafça, o mahal borsasına ödenir.

Dış memleketlere yapılacak satışlarda borsa tescil ücreti alınmaz." denilmektedir. Para zamlarına ilişkin 76. Maddenin dördüncü ve beşinci fıkralarında da, " Borsaya dahil maddelerden, borsaların, çalışma bölgesi içinde ve borsa yerinin dışında satılmasına müsaade olunan maddelerin satışlarının, bir iş günü sonuna kadar, tescil edilmemesi hallerinde yapılan muamelelere ait borsa ücreti, teamüle uyularak alıcı veya satıcıdan % 50 fazlasıyla tahsil olunur.

Ancak makul mazeret halleri borsa meclisinin takdirine bırakılır, bu takdir kesindir." kuralı konulduktan sonra 78. maddede, kayıt ücreti ile yıllık aidat ve kesinleşen zamlarla para cezalarının tahsillerine ait oda ve borsalarca verilen kararların ilâm hükmünde olup, icra dairelerince yerine getirileceği belirtilmektedir.

Bu hükümlerin birlikte incelenmesinden şu sonuca varılmaktadır : Tescil ücretinin borsaya dahil maddelerin gerek borsa içinde, gerekse Ticaret Bakanlığı'nın izni ile borsa yerinin dışında alım satımında geçen hizmet karşılığı, ödenmesi gereken bir ücret olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. 52. maddenin son fıkrasında yer alan " Dış memleketlere yapılacak satışlarda, borsa tescil ücreti alınmaz" biçimindeki ayrık hükmün tescil ücretini " benzeri malî yüküm" haline getirip getirmediği üzerinde durulmalıdır. Bilindiği gibi, ayrı tutma (istisna) ve bağışıklık (muafiyet) vergi hukukunda, genellikle vergi adaletini gerçekleştirmek için sosyal devlet ilkesinin bir gereği sayılmaktadır. Bununla birlikte, devletin ekonomi politikasının gereği olarak da bazı ayrı tutma ve bağışıklıklar tanındığı görülmektedir. Demek oluyor ki, az önce değinilen hükümlerden, kamu kurumu durumunda, meslek kuruluşu olan Ticaret Borsaları, görev ve hizmetlerinde, yurt ekonomisine olan katkısı gözönünde tutularak güçlü kılınmak istenilmiş; ancak, denetim yönünden bir vesayet sistemine bağlanmıştır.

Ticaret Borsalarının belirlenen bu hukuksal durumundan sonra Anayasa'nın değişik 61. maddesinin ikinci fıkrasının " Vergi, resim ve harçlar ve benzeri malî yükümler ancak kanunla konulur." hükmündeki kavramların anlamı saptanmalıdır. Anayasa ve yasalardaki kavram ve öğelerin anlam ve niteliği bir yanılığa düşmeden saptanırsa varılan sonuç o oranda sağlıklı olur.

1924 Anayasası'nın 84., 85. maddelerinde de vergi konusunda hükümler bulunmakta idi. Vergi, yurt genelinde, yurttaşların yasaların öngördüğü biçimde ödedikleri ve Devlet hazinesine giren paradır. Başka bir anlatımla, yurttaşların kamu harcamalarına katılmasıdır.

Resim, Devlet dairelerinde ve kamu kuruluşlarında görülen hizmet ve yapılan giderlerin karşılığı olarak yalnız o işle ilgili olan gerçek ve tüzel kişilerden sağlanan gelire denilir. Bu iki tanım vergi ile resim arasındaki ayrımı ortaya koymaktadır. Vergide hizmetten yararlanma yerine, herkesten alınma söz konusudur.

Harç, yasalarla düzenlenip niteliğine göre Devlet idaresinin yaptığı bazı hizmetlerden yararlanan kişilerin işleri için gerekli formalite ve kırtasiye giderlerini karşılamak üzere ödediği paradır.

Anayasa'nın 61. maddesindeki " benzeri malî yükümler" e, " vergi, resim ve harçlar" ın tanımına göre anlam vermek, bulara benzemeyen malî yükümleri bu çerçeve içerisine almamak gerekir. Geniş yorum yöntemi, 122. madde uyarınca kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşu sayılan Ticaret Borsalarının işleviyle bağdaştırılamaz. Hizmet ve görevlerin yürütülmesi bakımından bu meslek kuruluşuna yasa ile tanınan olanakları bu arada tescil ücretini, vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlerle aynı nitelikte görmek yasanın özüne ve sözüne uygun düşmez. Anayasa'nın 61. maddesinin gerekçesinde, bu konuda bir açıklama da bulunmamaktadır. Kaldı ki, anılan 61. maddenin 20/9/1971 günlü, 1488 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikte getirilen üçüncü fıkrasında, " vergi, resim, harç" söz konusu edildiği halde " benzeri malî yükümler" den söz edilmemiştir. Bu durum, Anayasa Koyucunun, kamu kurumu sayılan her meslek kuruluşunun kuruluş yasasında yer verilen yetkili organların bağlı bulunduğu işlemlerin yürütülmesi ve vesayet sisteminin sürdürülmesiyle yetinmek istediği görüşünü doğrulamaktadır.

" Ücret" sözcüğünün anlamı üzerinde de durulmalıdır. Ücret deyimi genellikle Borçlar ve İş Hukukunda kullanılmakta ve belli bir hizmetin karşılığını ifade etmektedir. Hizmetin yapılması özel bir kuruluş ve kişiden istenebileceği gibi kamu düzeni düşüncesiyle, kamu kurumu olan bir meslek kuruluşundan da istenebilir.

5590 sayılı Yasanın 57. maddesindeki tescil ücretinin, kuruluşun varlığını sürdürmesi, olanak yaratması bakımından açınılmaz olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. " Tescil ücreti" nin özel hukuktaki ücretten ayrı bir özellikte bulunması da Anayasa'nın 61. maddesindeki " benzeri malî yükümler" e dahil olduğuna kanıt olamaz.

5590 sayılı Yasanın 57. maddesi uyarınca tescil ücretine ait meclisçe tanzim, olunacak nispet tarifesi Bakanlıkça tasdik olunur. Aynı muamele için yalnız bir taraftan tescil ücreti alınır. Bu düzenleme ve onaylama işlemi " tescil ücreti" nin " hizmetler karşılığı" olma ilkesini ortadan kaldıracak nitelikte bulunmamaktadır. Bu hüküm, sadece meslek kuruluşunun yapmakla yükümlü olduğu hizmetler nedeniyle, yetkilerin kullanımını, çalışmanın denetimini sağlayan bir hükümdür. Tescil ücretinin, fiyat oluşmasında, alım ve satımlarda sağladığı genel güvencenin karşılığı olabileceği yorumu da Anayasa'nın 61. maddesinin ikinci fıkrasına uygun bulunmaktadır.

Anayasa Mahkemesi'nin 24/3/1970 günlü, 1965/65 -1970/16 sayılı; 29/11/1977 günlü, 1977/109 -1977/131 sayılı kararları iptale dayanak yapılamaz. 24/3/1970 günlü iptal kararı,

15/5/1957 günlü, 6964 sayılı " Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanunu" nun 20. maddesinin birinci fıkrasındaki (yıllık aidat) miktarı ile ilgili tarifelere ilişkindir. Sözü edilen birinci fıkrada: " Nizamnamede gösterilecek usullere göre tespit olunacak dereceler üzerinden odalara ilk kayıt edileceklerden alınacak giriş ücretleriyle kayıtlı bulunanlardan tahsil olunacak yıllık aidat miktarları idare heyetlerince teklif ve meclislerce tasdik edilecek tarifeler ile tespit olunur." denilmektedir. İtiraz konusu ise, 5590 sayılı Yasanın 57. maddesinde yer alan hükümler ise (mahiyetleri ve neveleri tüzükte gösterilecek hizmetler karşılığı alınacak ücretler.....), (tescil ücretine ait meclisçe tanzim olunacak nispet tarifesi Bakanlıkça tasdik olunur) ve (Aynı muamele için yalnız bir taraftan tescil ücreti alınır.) biçimindeki hükümlerdir. Ticaret Borsalarıyla Ziraat Odalarının fonksiyonları birbirinden ayrıdır. Bu ayrım anılan karara dayanılamayacağı görüşünü doğrulamaktadır.

Anayasa Mahkemesi'nin yukarıda sözü edilen 29/11/1977 günlü, 1977/109 -1977/131 sayılı iptal kararı ise, 5590 sayılı Yasanın 27. maddesi uyarınca Ticaret Odasının harç uygulaması üzerine verilmiştir. Bu kararın gerekçesinde : " Malî yükümlerin yükümlüleri, matrah ve oranları, tarh ve tahakkuku, tahsil usulleri, yaptırımları ve zamanaşımı gibi çeşitli yönleri vardır. Bir malî yüküm bu yönleri dolayısıyla, kanunla yeterince çerçevelenmemişse, kişilerin sosyal ve ekonomik durumlarını, hatta temel haklarını etkileyecek keyfi uygulamalara yol açabilmesi olasıdır. Bu bakımdan yükümler belli başlı öğeleri de açıklanarak ve çerçeveleri kesin çizgilerle belirtilerek kesinlikle kanunlarla düzenlenmelidir." denilmiştir. Ticaret borsaları ile Ticaret Odaları arasında görev ve hizmet bakımından mevcut başkalık yeterince açık olduğundan burada ayrıca söz konusu edilmesine gerek görülmemiştir.

27. maddede " Mahiyetleri ve neveleri tüzükte gösterilecek hizmetler karşılığı alınacak ücretlerle odalar yönetim kurullarınca onanacak vesikalardan alınacak tasdik harcı ve verilecek diğer vesikalardan alınacak harçların miktarları yönetim kurullarının teklifi ve meclislerin tasdiğiyle tesbit olunur." denilmektedir. Böylece, (...ve verilecek diğer vesikalardan alınacak harçların...) hükmünün iptali, 57. maddede yazılı ve harç niteliğinde olmayan tescil ücretinin iptali için bir dayanak ve gerekçe olamaz.

Vergi, resim ve harçlar hakkında yukarıda yeterli açıklama bulunmaktadır. Anayasa'nın 61. maddesindeki " benzeri malî yükümler" deyiimi ile ilgili bir tanıma da Anayasa ve gerekçesinde yer verilmemiştir. Böyle olunca, geniş bir yoruma gitmek sorunun çözümünü güçleştirir. Sonucu bağlayıcı olan 29/11/1977 günlü iptal kararının 5590 sayılı Yasanın sadece 27. maddesindeki harçlarla ilgili olması da geniş yorum kuralına yer verilemeyeceğini göstermektedir.

Açıklanan nedenlerle, işlevlerini sürdürmek, mensuplarının yararını gözetmek ve milli ekonomiye katkıda bulunmak durumunda olan ve kamu kurumu sayılan Ticaret Borsalarının bir hizmet karşılığı almaya yetkili kılındığı tescil ücretinin, vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlerden olmadığı düşüncesindeyim; bu bakımdan iptal kararına karşıyım.

Üye
Hüseyin
Karamüstantikoğlu

KARŞIOY YAZISI

Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümler birer Devlet alacağıdır. Devlet egemenlik gücüne bağlı vergileme yetkisini kullanırken, piyasa ekonomisinden, kamu yararını genel ve

Esas Sayısı:1980/27
Karar Sayısı:1981/9

anonim biçimde sağlamakla görevli kamu yönetimi (idaresi) ve kurumları için gelir aktarmak durumundadır. Anayasa'nın 61. maddesine göre vergi " kamu giderlerini" karşılamak üzere alınmalıdır. Kamu gideri ise, kamu hizmetiyle görevli kamu yönetimleri ve kurumlar tarafından yapılabilir ve ancak bunların vergi almaya yetkili olduğu kabul edilir. Vergi alabilmek için, kamu tüzel kişisi olmak, Devlet yönetimi bütünlüğü içinde yer almak, kamu gideri yapabilme ve kamu gücünü kullanabilme yetkisine sahip olmak gerekir. Ancak, bu koşulları içeren kuruluş, vergi almaya yetkilidir.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu olan ticaret borsalarının vergi veya aynı nitelikte bir gelir toplamaya yetkili olduğunun kabul edilebilmesi için, bu kuruluşların kamu yönetimi bütünlüğü içinde yer almaları, başka deyişle kamu yönetimi veya kurumu olmaları ve gelirlerinin kamu gideri karşılığı bulunması gerekir.

Anayasa'nın 112. maddesine göre, kamu yönetimi birimleri, yönetsel bütünlük içinde yer alan merkezden ve yerinden yönetim esaslarına dayalı kuruluşlardır. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kamu yönetimi birimlerinden olmadığı ve devletin yönetsel bütünlüğü içinde yer almadığı açıktır.

Kamu kurumlarına gelince, belirli bir kamu hizmeti görmek amacıyla kurulan, bağımsız, merkezi yönetim veya yerinden yönetim kuruluşlarının vesayet denetiminin bağlı, yasayla veya yasanın verdiği açık yetkiye dayanılarak kurulan, anamalı devletin mal varlığından sağlanan ve tüzel kişiliği bulunan kuruluşlardır.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ise, bir yandan mesleksi çıkarları kollarken, öteyandan meslek mensupları arasında düzen ve disiplin kurarak, görece (nispi) bir kamu yararı sağlarlar. Bunlar kamu tüzel kişisi olmakla beraber, kamu kurumu sayılmayan, ancak Anayasa'nın 122. maddesindeki deyişle kamu kurumu niteliği bulunan meslek kuruluşlarıdır. Söz konusu kuruluşlar, kamu tüzel kişisi olmaları nedeniyle yasayla veya yasanın verdiği açık yetkiye dayanarak kurulurlar ve bu özellikleriyle kamu kurumu niteliğinde bulunmayan öteki meslek kuruluşlarından ayrılırlar. Bunlar, kamu yönetimi ve kamu kurumları dışında, üçüncü tür, kendisine özgü (suni generis) kuruluşlardır. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının asıl işlevleri, mesleksi çıkarları gözetmek ve meslek mensupları arasında düzeni ve disiplini sağlamak olduğuna ve yaptıkları giderlerin kamu giderinden çok, işlevlerine uygun mesleksi çıkar, çalışma düzeni ve disiplini sağlayabilme doğrultusunda olduğuna göre bunların bu arada ticaret borsalarının, bir kamu kurumu olduğunu ve vergi toplayabilmek yetkilerinin bulunduğunu kabul etmek olanağı bulunmamaktadır. Bu tür kuruluşların gelirlerinin, kamu geliri olmaması ve 6123 sayılı " Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkındaki Kanun" a göre toplanmaması bu görüşü doğrulamaktadır. Her ne kadar, 5590 sayılı Yasanın 32. maddesinde ticaret borsalarının kamu kurumu olduğu yazılmakta ise de, 1961 Anayasası'ndan önce yayımlanan söz konusu yasa da kullanılan bu deyim, kuruluşun kamusal niteliğinin ağır bastığını, bir ölçüde kamu hizmeti yaptığını belirtirse de, yalnız başına kamu kurumu niteliğini belirtmeye yeterli değildir. Yasadaki " kamu kurumu deyişimi" , 1961 Anayasası'nda kullanılan " kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu" söyleyişine eşdeğerdir.

Öteyandan, ticaret borsalarının aldığı tescil ücretinin, vergi ödevi kapsamı içinde düşünülebilmesi için vergi, resim, harç veya benzeri malî yüküm olması gerekir. Anayasa'nın 61. maddesine göre vergi kamu giderlerini karşılamak üzere ödenmelidir.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının her türlü gelirleri özel alacak durumunda olup, kamu alacaklarının tahsiline ilişkin yasa uyarınca toplanmadığına göre, daha çok işlevlerine uygun mesleksi amaçlı giderlerinin de, kamu gideri sayılmaması doğaldır. Tescil

Esas Sayısı:1980/27

Karar Sayısı:1981/9

ücreti, ticaret borsalarının meslek mensuplarına yaptıkları hizmetin ve sağladıkları güvencenin karşılığı ve borsa geliri olarak alınmaktadır. Borsaların tahsil ettikleri ücreti Devlete gelir olarak aktarmaları söz konusu değildir.

Anayasa'nın 61. maddesindeki özellikleri taşımayan, başka deyişle, kamu alacağı durumunda bulunmayan ve kamu gideri karşılığı alınmayan tescil ücretinin; vergi, resim, harç veya benzeri malî yüküm kabul edilmemesi ve alt ve üst sınırlarının, matrahının ve uygulanacak oranın yasayla gösterilmesi zorunluğunun aranmaması gerekir.

Yasada ticaret borsalarının gelirleri arasında sayılan tescil ücretine ilişkin bölge özelliklerine göre düzenlenen tarifenin, Ticaret Bakanlığı'nca onanması yoluyla vesayet denetimine ve Danıştay'da yönetsel yargı denetimine bağlı olması bu ücreti ödemek durumunda kalanlar için yeterli güvencedir. Bölgelerin özellikleri ve ekonomik durumları dikkate alınarak borsalarca düzenlenecek tarifelerin, Ticaret Bakanlığı'nca onanarak denetlenmesi konunun yasayla, tüm ayrıntılarıyla düzenlenmesine nazaran daha isabetlidir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle itiraz yoluyla yapılan başvurunun reddi gerektiği oyu ile verilen karara karşıyız

Üye

Kenan Terzioğlu

Üye

Yılmaz Aliefendioğlu